

аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: andrijsahno@gmail.com).

БОЛТОВСЬКА Людмила Леонідівна – доктор філософії з економіки, асистент кафедри економіки та підприємницької діяльності, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: liudmyla.boltovska@gmail.com).

SAKHNO Andrii – Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Economics and Entrepreneurship, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3, Soniachna Str., e-mail: andrijsahno@gmail.com).

BOLTOVSKA Ludmila – PhD in Economics, Assistant of the Department of Economics and Entrepreneurship, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3, Soniachna Str., e-mail: liudmyla.boltovska@gmail.com).

УДК 336.2

DOI: 10.37128/2411-4413-2024-1-4

**ФОРМУВАННЯ
ДОХІДНОЇ
ЧАСТИНИ
ДЕРЖАВНОГО
БЮДЖЕТУ
УКРАЇНИ В
УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ**

ГАВРИЛЕНКО Н.В.,
*кандидат економічних наук, доцент
кафедри економіки, обліку та підприємництва*

КОВЕРНИЙ О.Є.
*студент інженерно-економічного факультету,
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова
(м. Миколаїв)*

У статті охарактеризовано особливості виконання державного бюджету за доходами в період воєнного стану. Окреслено проблеми, спричинені збройною агресією росії, щодо бюджетної політики України. З'ясовано, що фактично потреба у фінансовій допомозі спровокована зростанням військових витрат, оскільки дохідна частина бюджету приблизно така ж, як і видатки на одне лише Міністерство оборони. Проаналізовано структуру збитків в економіці й тенденції зміни ВВП. Встановлено, що, не зважаючи на поступове відновлення ВВП, існує досить вагома проблема – зміна структури економіки. Зазначено, що в загальній картині економіки нашої країни державні витрати займають все більший обсяг. Як і в попередньому році, найбільшою статтею видатків бюджету у 2023 році є безпека й оборона; водночас видатки спрямовані на неї порівняно з довоєнним періодом, зросли майже вдесятеро. Структура економіки за 2022–2023 рр. зазнала суттєвих змін, знизилась частка галузей з високим податковим коефіцієнтом, що негативно впливає на рівень сплати податків з економіки. Виявлено, що в 2023 році в результаті політики Національного банку України (далі – НБУ), спрямованої на утримання відносно високої облікової ставки, прибутки банківської системи в декілька разів перевищили довоєнні показники, що дозволило отримати нею значний позитивний фінансовий результат. Зазначено, що значну частину доходів держбюджету заробив паливно-енергетичний сектор, який, незважаючи на війну, продовжує залишатися успішною складовою економіки України.

Під час прогнозування доходів державного бюджету потрібно враховувати високий ступінь невизначеності й непередбачуваності, що впливає на високу ймовірність відхилення фактичних показників кошторису від планових. Основними ключовими ризиками можна назвати продовження війни й невизначеність щодо подальших шляхів її розвитку, неповернення біженців з-за кордону, недостатньо швидке проведення реформ; недоотримання допомоги від міжнародних організацій та урядів. Останнє – не умовність, а

факт, адже ключовим джерелом доходів 2024 року стануть зовнішні запозичення, оскільки власного ресурсу (податкові та неподаткові надходження, трансферти) має вистачити, щоб профінансувати лише половину видатків. Фактично, потреба у фінансовій допомозі спровокована зростанням військових витрат, у бюджеті прописана у форматі позик.

Ключові слова: бюджет, фінанси, економіка, фінансове право, доходи, видатки, запозичення.

Табл.: 1. Рис.: 4. Літ.: 18.

FORMATION OF THE INCOME PART OF THE STATE BUDGET OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF THE MARITAL STATE

*HAVRILENKO Nataliia,
Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department
of Economics, Accounting and Entrepreneurship*

*KOVERNY Oleksandr,
Student of the Faculty of Engineering and Economics,
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
(Mykolaiv)*

The article describes the peculiarities of the implementation of the state budget on revenues during the period of martial law. The problems caused by Russia's armed aggression in relation to Ukraine's budget policy are outlined. It has been found that in fact, the need for financial assistance is provoked by the growth of the military expenses, since the revenue part of the budget is approximately the same as the expenses for the Ministry of Defense alone. The structure of losses in the economy and trends in GDP changes are analyzed. It is noted that in the general picture of the economy of our country, state expenditures occupy an increasingly large volume. As in the previous year, the largest item of budget expenditures in 2023 is security and defense; at the same time, expenditures directed at it compared to the pre-war period have increased almost tenfold. The structure of the economy for 2022-2023 has undergone significant changes, the share of industries with a high tax rate has decreased, which negatively affects the level of tax payments from the economy. It was revealed that in 2023, as a result of the policy of the National Bank of Ukraine (hereinafter – NBU), aimed at maintaining a relatively high discount rate, the profits of the banking system exceeded pre-war indicators several times, which allowed it to obtain a significant positive financial result. It was noted that a significant part of the state budget revenues was earned by the fuel and energy sector, which, despite the war, continues to be a successful component of Ukraine's economy.

When forecasting the revenues of the state budget, one should take into account the high degree of uncertainty and unpredictability, which affects the high probability of deviation of the actual figures of the estimate from the planned ones. The main key risks can be called the continuation of the war and the uncertainty regarding the further ways of its development, non-return of refugees from abroad, insufficiently fast implementation of the reforms; lack of assistance from international organizations and governments. The latter is not a convention, but a fact, because the key source of income in 2024 will be external borrowing, since the country's own resources (tax and non-tax revenues, transfers) should be enough to finance only half of the expenses. In fact, the need for financial assistance is provoked by the growth of military expenses, and the budget is written in the form of loans.

Key words: budget, finance, economy, financial law, income, expenditure, borrowing.

Tabl.: 1. Fig.: 4. Ref.: 18.

Постановка проблеми. Взаємодія процесів реформування вітчизняної економіки й наслідків війни обумовила докорінну перебудову всієї фінансової

системи України та її основної ланки – бюджетної системи. Також спостерігається значне відставання теоретичних розробок у цій сфері відносно сучасних умов, що пов'язано з практичними труднощами, які виникають у здійсненні бюджетного процесу в Україні. 24 лютого 2022 року російська федерація розпочала наступний етап російсько-української війни, масовано обстрілявши українські міста. Численні колони техніки перетнули кордон із Україною на півночі, півдні й сході країни. Ця жорстока військова агресія, яка триває більше двох років завдала значної шкоди українській економіці, спричинивши руйнування, втрати й масштабні кризи. Розробка оптимальної стратегії розвитку бюджетної політики України припускає необхідність отримання комплексної оцінки функціонування бюджетної системи, яка неможлива без застосування аналізу.

Аналіз досліджень і публікацій. Необхідність вивчення теоретичних питань територіальних фінансів, їхнього місця і ролі в фінансовій системі України, вдосконалення формування дохідної частини бюджету обумовила звернення авторів до наукових праць таких вчених, як: О. Грищенко, Н. Козицька [1–3; 5–6] А. Кошутський [4]; Н. Мартинович [7–8]; Т. Несторенко [9–10]. Концепції, представлені в працях названих вчених, вимагають подальшого доопрацювання, враховуючи сучасний період розвитку бюджетних відносин.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є здійснення аналітичного огляду формування дохідної частини державного бюджету України в умовах воєнного стану й виявлення основних проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Не викликає сумнівів той факт, що повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України не могло не спричинити спад вітчизняної економіки. За даними Київської школи економіки, збитки, завдані українській інфраструктурі внаслідок російських атак, станом на вересень 2023 року вже становлять понад 150 млрд доларів США, більш детальна інформація наведена в табл. 1 [11].

Таблиця 1

Загальна оцінка збитків, завданих економіці України внаслідок російського вторгнення станом на 1 вересня 2023 року

Тип майна	Оцінка прямих втрат, млрд доларів США
Житлові будівлі	55,9
Інфраструктура	36,6
Активи підприємств, промисловість	11,4
Освіта	10,1
Енергетика	8,8
АПК і земельні ресурси	8,7
Лісовий фонд	4,5
Транспортні засоби	3,1
Охорона здоров'я	2,9
ЖКГ	2,7
Торівля	2,6
Культура, туризм, спорт	2,4
Адміністративні будівлі	0,5
Цифрова інфраструктура	0,5
Соціальна сфера	0,2
Фінансова сфера	0,04
Разом	150,94

Джерело: сформовано авторами на основі [11]

Згідно з оновленим звітом Організації Об'єднаних Націй, Світового банку, Європейської комісії та українського уряду, загальна вартість реконструкції та відновлення становитиме щонайменше 486 млрд доларів США протягом наступного десятиліття [12]. Це на 75 млрд доларів США більше, ніж за минулорічною (2021 р.) оцінкою. Проте зрозуміло, що ця цифра не є остаточною і продовжуватиме невпинно зростати.

Найбільші збитки було завдано саме житловому фонду, які оцінюються у 55,9 млрд доларів США. Загалом унаслідок бойових дій було зруйновано або пошкоджено понад 167 тисяч будинків.

На другому й третьому місці інфраструктура і промисловість, збитки яких склали 36,6 і 11,4 млрд доларів США відповідно [11]. Від початку повномасштабного вторгнення було пошкоджено 18 цивільних аеропортів й аеродромів, щонайменше 344 мости й залізничні переїзди, а також понад 25000 кілометрів доріг державного й місцевого значення. Втрати промисловості й торгівлі містять щонайменше 426 великих і середніх приватних і державних підприємств, які були пошкоджені або повністю зруйновані як унаслідок бойових дій, так і внаслідок ракетних обстрілів.

Перший рік воєнного стану в Україні також призвів і до різкого спаду економіки, оскільки ВВП за рік впав майже на третину. Найбільший спад припав на другий квартал 2022 року, тоді ВВП впав на 36,9 %, що є рекордним показником в історії незалежної України. Багато експертів тоді прогнозували ще більше падіння, проте найбільш песимістичні прогнози зрештою не справдилися.

Починаючи з третього кварталу 2022 року економіка оговталася від початкового шоку, почала адаптуватися до війни і демонструвати ознаки відновлення. Як наслідок, у 2022 році ВВП знизився на 29 %, хоча Світовий банк оцінював можливе падіння ВВП на 45 %. Наприкінці 2023 року українська економіка почала потроху відновлюватися і зросла на 5 %, а цього року прогнозується зростання на 4,6 %, що зображено на рис. 1 [13].

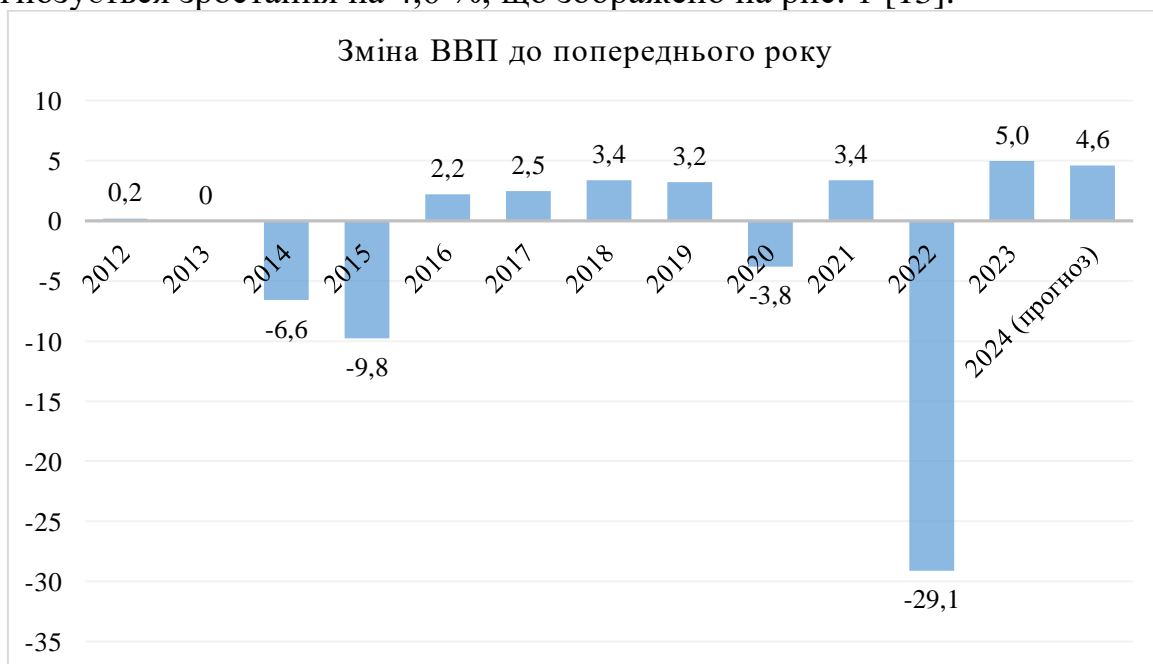

Рис. 1. Динаміка зміни ВВП України у 2012–2024 рр., % до попереднього року

Джерело: Державна служба статистики України [13]

Незважаючи на те, що ВВП поступово відновлюється, існує досить вагома проблема – зміна структури економіки. Державні витрати починають займати все більший обсяг у загальній економічній картині нашої держави. Основною статтею видатків, цілком очевидно, стали видатки на оборону, які зросли майже вдсятеро порівняно з довоєнним 2021 роком.

Якщо у 2021 році бюджет Міністерства оборони становив 8,5 % усіх видатків державного бюджету, то у 2022 році ця частка зросла на третину до 41,15 % від загальних видатків. У 2023 році Міністерство оборони України витратило рекордні 2,1 трлн грн, або 51,47 % від загальних видатків державного бюджету країни у 4 трлн грн.

З вищевикладеного виникає логічне питання: якщо економіка демонструє спад, а державні витрати зростають шаленими темпами, то звідки брати гроші на фінансування не тільки Міністерства оборони України, але й інших видатків державного бюджету? Відповідь єдина – допомога партнерів і кредити світових організацій.

За даними Кольського інституту світової економіки, загальна кількість короткострокових і багаторічних зобов'язань щодо надання допомоги Україні з початку повномасштабного вторгнення до січня 2024 року сягнула 242 млрд євро. До цієї суми входить як надана, так і майбутня допомога [14].

Європейські країни й інституції ЄС лідирують за підтримкою із загальною сумою 144,1 млрд євро. Однак ця цифра враховує майбутні надходження, наприклад, чотирирічний пакет допомоги Україні на суму 50 млрд євро, перший транш якого виділено в березні 2024 р. На другому місці знаходяться США із загальним пакетом допомоги у розмірі 66,2 млрд дол. США. Однак США лідирують у військовій підтримці з 42,2 млрд дол. США. Нова програма допомоги на 2024 рік все ще перебуває на затвердженні в Конгресі. Крім того, як фінансову, так і військову допомогу Україні надають й інші країни. Структура міжнародної допомоги партнерів зображена на рис. 2.

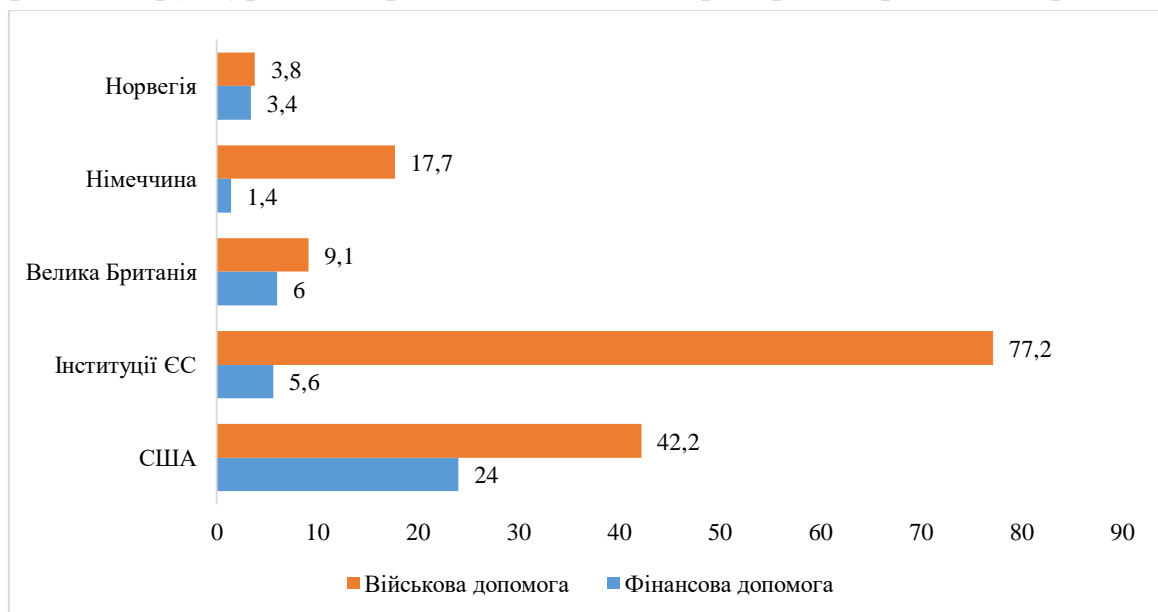

Рис. 2. Структура міжнародної допомоги Україні від партнерів у період від 24 лютого 2022 р. до січня 2024 р., %

Джерело: [14]

Однак потрібно враховувати, що державний борг України вже становить 85% ВВП. Наприклад, у 2021 році цей показник становив трохи менше 49%. На початок 2024 року загальний державний борг сягнув 145,3 млрд доларів США, або близько 5,6 трлн грн. За прогнозами Міжнародного валютного фонду (далі – МВФ), державний борг України продовжить зростати, досягнувши 100% ВВП у 2025 році.

Хоча, на перший погляд, здається, що борг у 100% ВВП – це крах економіки, але, насправді, це далеко від істини, а якщо порівнювати державний борг України з деякими іншими розвиненими країнами, то цей висновок тільки підкріплюється. До прикладу державний борг Франції становить 110% ВВП, США – 124%, Італії – 144%, а Японії – 255%.

Потрібно також враховувати, що цим країнам легше взяти борг на довгі терміни й під низькі відсотки, а також реструктурувати борги за потреби, але їхній досвід показує, що збільшення боргу не є вироком. Крім того, жодна з цих країн сьогодні не перебуває у стані війни, а їхні економіки працюють у повній мірі.

Тому зростання державного боргу хоча і не призводить позитивних впливів на стан економіки країни в перспективі, проте зараз це є найбільшою проблемою, оскільки Україна буквально воює за своє виживання.

Навіть попри велику фінансову допомогу від партнерів, яка безумовно допомагає фінансувати бюджет України в умовах великого його дефіциту, бюджетні надходження не обвалилися разом із падінням економіки. Більше того, вони потроху зростають. Якщо Державний бюджет України на 2022 рік, який було затверджено до початку повномасштабного вторгнення, передбачав доходи в розмірі 1320 млрд грн, то у 2023 році ця цифра зросла до 1420 млрд грн. Із рис. 3 бачимо, що у 2024 році очікується, що Державний бюджет України на 2024 рік отримає майже 1770 млрд грн, що на 450 млрд грн або 34% більше, ніж було до початку вторгнення [15].

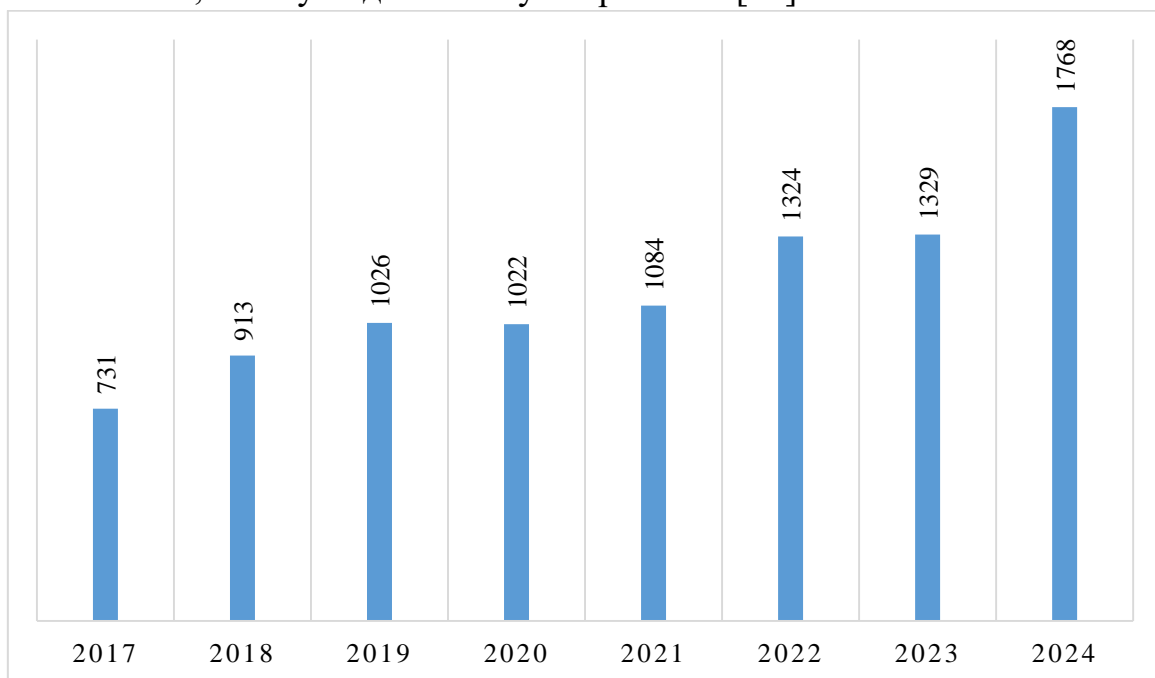

Рис. 3. Динаміка доходів, закладених до Держбюджету України в період 2017–2024 рр., млрд грн

Джерело: [15]

Такі прогнози побудовані на значному зростанні надходжень від податку на доходи фізичних осіб, що буде зумовлено підвищенням мінімальної заробітної плати й середньої заробітної плати. Очікується також зростання надходжень від податку на прибуток підприємств й акцизного податку через підвищення цін на пальне й інші акцизні товари.

Фактично, потреба у фінансовій допомозі Україні спровокована зростанням військових витрат, оскільки дохідна частина Державного бюджету країни приблизно така ж, як і видатки на одне лише Міністерство оборони України.

Говорячи про падіння економіки й зростання державного боргу, не можна не згадати і про інфляцію. Перший рік воєнного стану в Україні характеризувався швидкою інфляцією, як видно на рис. 4 до кінця року вона зросла на 26,6%, проте з початку 2023 року почала поступово падати [16]. Зростання було зумовлене низкою факторів: ускладненням внутрішньої логістики й труднощами з імпортом, зупинкою значної частини виробництва, падінням курсу гривні, а також зростанням цін на енергоносії на світових ринках.

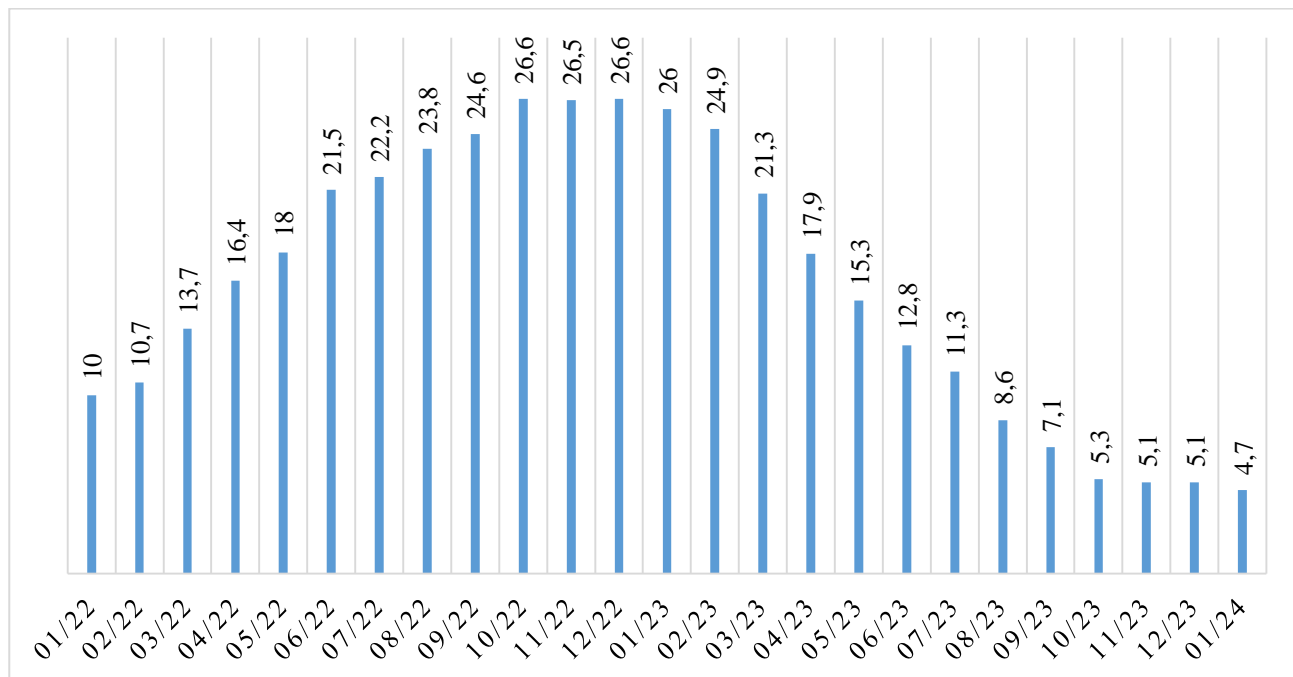

Рис. 4. Динаміка індексу інфляції в Україні у 2022–2023 рр., у % відносно попереднього місяця

Джерело: [16]

Фінансисти НБУ, а також експерти МВФ прогнозували, що у 2023 році інфляція буде на рівні 21-22%, проте реальність була дещо іншою, як результат ціни зросли лише на 5,1% [16].

Різка девальвація гривні також стала основним фактором зростання цін. У першій половині 2022 року НБУ профінансував державний бюджет, викупивши військові облігації на 225 млрд грн. У другому півріччі НБУ вирішив друкувати додатково по 30 млрд грн щомісяця. Проте в минулому році НБУ відмовився від ідеї щомісячної емісії, хоча початково планувалося друкувати по 15 млрд грн на місяць [16].

Уряд прогнозує, що протягом 2024 року інфляція в Україні дещо прискориться порівняно з 2023 роком. Зростання споживчих цін очікується на рівні 9,7%, приблизно такий прогноз має і МВФ.

Відсоткова ставка НБУ, яка після початку повномасштабного вторгнення досягла 25%, також поступово знижується. У грудні 2023 року НБУ знову знизив її до 15%, не виключаючи подальшого зниження протягом 2024 року [16].

Незважаючи на прогнози стрімкого падіння курсу гривні, у 2022 році його вдалося утримати в межах 40 гривень за долар США, тобто реальна девальвація української валюти не перевищила 40%. У 2023 році гривня почала рік зі зміцнення і протягом року залишалася у межах коридору, який було встановлено НБУ [16].

На початку 2024 року український валютний ринок залишається відносно відкритим, а національна валюта зміцнилася і котирується за плаваючим обмінним курсом. Міжнародні валютні резерви досягли найвищого рівня з моменту його створення, і зараз у скарбниці зберігається близько 40 мільярдів доларів США.

Важливо також згадати і про безробіття. Так, згідно з даними, які було оприлюднено Державною службою зайнятості у 2023 році, послугами скористалися 483,2 тис. зареєстрованих безробітних порівняно з 867,6 тис. у попередньому році. Протягом 2023 року у структурі вакансій 18% припадало на підприємства переробної промисловості, 16% – на оптову й роздрібну торгівлю, 13% – на освіту, 9% – на сільське господарство, 8% – на охорону здоров'я, 8% – на державне управління й оборону та 7% – на транспорт [17].

Станом на 1 березня 2024 року 109,8 тис. українців були безробітними. З них 25,8 тис. чоловіків (23%) і 84 тис. жінок (77%). Найбільшу частку зареєстрованих безробітних становили українці у віці 35–44 і 45–55 років (30% і 29% відповідно) [11].

У контексті безробіття варто зауважити, що за даними Управління Верховного комісара ООН з питань біженців (далі – УВКБ ООН), на середину лютого 2024 року за кордоном України перебувало 6,479 млн [11]. За даними Державної служби статистики України, найкращих фінансових результатів до оподаткування за січень–вересень 2023 року досягли фінансовий та страховий сектор (понад 196 млрд грн), промисловість (майже 117 млрд грн), оптова й роздрібна торгівля та ремонт автотранспортних засобів (понад 86 млрд грн). Доходи переважної більшості інших секторів економіки є значно меншими [18].

Помітною особливістю 2023 року став значний позитивний фінансовий результат банківської системи – прибутки банків у кілька разів перевищили показники довоєнного 2021 року. Це пов'язано з політикою НБУ, який робить ставку на депозитні сертифікати й утримує відносно високу облікову ставку.

Паливно-енергетичний сектор залишається успішною частиною економіки навіть під час війни. Зараз Україна переживає зиму, використовуючи газ власного видобутку й експортуючи електроенергію, що складно було б уявити ще трохи більше року тому, коли росіяни знищували енергетичну інфраструктуру України, а українці були годинами без електропостачання.

Після того, як було розблоковано морський експорт, сільськогосподарський сектор також почав збільшувати свої прибутки.

Проте у секторі послуг справи йдуть не дуже добре, зокрема й у сфері ІТ, яке до повномасштабного вторгнення процвітало. Одні ІТ-компанії, яким вдалося інтегруватися у військову виробничу інфраструктуру й отримати стабільні контракти, процвітають, а інші змушені скорочувати персонал через різке падіння попиту з боку іноземних замовників.

У 2023 році ІТ-індустрія принесла українській економіці 6,7 млрд дол. США від експорту своїх послуг. Однак цей показник на 8,5 % або на 622 млн дол. США нижчий, ніж у 2022 році. Це перше таке падіння доходів ІТ-індустрії за останні десять років. Серед чинників – мобілізація працівників ІТ-компаній та обережне ставлення іноземних замовників до України під час війни [18].

Серед проблемних галузей, які згенерували сумарний збиток за дев'ять місяців 2023 року, – металургія, виробництво коксу, нафтопродуктів й електроенергія. Причини цих збитків очевидні: активи компаній цих галузей найбільше постраждали від вторгнення.

Незважаючи на зосередження зусиль на військовій кампанії, уряду країни також вдалося здійснити безпрецедентну кількість системних реформ за останні два роки. Наразі українська економіка увійшла у 2024 рік у відносно непоганому стані як для воюючої країни, але її подальший розвиток буде залежати насамперед від внутрішніх реформ і зовнішньої фінансової допомоги, оскільки тягар війни продовжуватиме стримувати подальше зростання.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити висновки про те, що на стан механізму бюджетних витрат свій негативний вплив здійснюють кризисні явища в економіці, що є стримуючим фактором для цілей збалансування бюджету і не дозволяють збільшити його витратну частину. Водночас тривала війна й зовнішні загрози з боку росії вимагають збільшення витрат на оборону, забезпечення національної безпеки, що позначається на оптимізації структури державного бюджету. Постійно зростаючі витрати на оборону, а також затримки з фінансовою допомогою можуть справити негативний ефект на економіку загалом, оскільки якщо покладатися виключно на власні фінансові можливості, то їх заледве вистачить для фінансування витрат на лінії Міністерства оборони України, тоді як, крім витрат на оборону, існує безліч інших видатків, які потрібно за щось фінансувати.

Список використаних джерел

1. Гавриленко Н.В., Грищенко О.В., Козіцька Н.О. Основні проблеми функціонування системи збалансованих показників у стратегічному контролінгу. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 5. С. 13-20. DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2020.5.2>
2. Гавриленко Н.В. Прогнозування розвитку регіонів на підставі багатфакторних моделей. *Економіка. Фінанси. Право*. 2013. Вип. 12 (1). С. 19-22.
3. Гавриленко Н.В. Загальні тенденції розвитку вітчизняного бізнесу в

умовах війни. *Актуальні проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку регіону в умовах сучасних глобальних викликів* : матеріали I Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Кременчук : Придніпровський ін-т МАУП, 2023. С. 77-79.

4. Кошутський А.С., Гавриленко Н.В. Актуальні проблеми реалізації економічних прав людини в умовах війни. *Захист прав людини на універсальному та регіональному рівнях* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Дніпро : УМСФ, 2023. С. 309-312.

5. Havrilenko N. Liquidation of destroyed assets in war conditions. *Current issues of science, prospects and challenges* : IV International Scientific and Theoretical Conf. Seydney : Collection of Scientific Papers «SCIENTIA», 2023. P. 25-27.

6. Гавриленко Н., Грищенко О., Козицька Н. Особливості застосування деяких фінансових інструментів для підвищення якості життя населення. *Improving the Life Quality: View of Scientists. Volume of Scientific Papers*. The Academy of Management and Administration in Opole, 2019. С. 189-199.

7. Martynovych N., Yemchenko I., Kulinich T. From the territory of recovery to sustainable development: a methodological concept of effective socio-economic development of Ukraine after the war development. *Problems of Sustainable Development*. 2023. Vol. 18 (2). P. 13-25. DOI: <https://doi.org/10.35784/preko.3923>

8. Martynovych N., Boichenko E., Vivchar O., Myskova N., Popovych O., Kasianenko O. Formation of Educational Level of the Population of Ukraine in the Conditions of Formation of Information Society. *International Journal of Engineering and Advanced Technology (IJEAT)*. 2019. Vol. 9, № 1. P. 6406–6410. DOI: <https://doi.org/10.35940/ijeat.A2205.109119>

9. Nestorenko T., Tokarenko O., Kolmakova O. Entrepreneurship in Eastern Ukraine: development in the context of armed conflict and the Covid-19 pandemic. *International Relations 2021: Current issues of world economy and politics: Proceedings of scientific works from the 22nd International Scientific Conference*, Bratislava, 2021. P. 510-517.

10. Peliova J., Nestorenko T., Kovachov S., Suchikova Y., Nestorenko O. Adapting to adversity: a case study of asyn chronous learning implementation in a relocated university amidst war. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach*. 2023. № 16. P. 119-132. DOI: 10.54264/0067

11. Загальна сума прямих збитків, завдана інфраструктурі України через війну, сягає \$151,2 млрд. Київська школа економіки. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-syagaye-151-2-mlrd-otsinka-stanom-na-1-veresnya-2023-roku/> (дата звернення: 14.03.2024).

12. Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3). The World Bank. 2023. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/pdf/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a.pdf> (дата звернення: 14.03.2024).

13. Державна служба статистики України. Національні рахунки (ВВП). URL: https://ukrstat.gov.ua/imf/arhiv/nr/nr_u.htm (дата звернення: 11.03.2024).

14. Antezza A., Bushnell K., Frank A. Ukraine Support Tracker Data. The Kiel

Institute for the World Economy. URL: <https://www.ifw-kiel.de/publications/ukraine-support-tracker-data-20758/> (дата звернення: 18.03.2024).

15. Міністерство фінансів України. Державний бюджет по роках. URL: <https://mof.gov.ua/uk/state-budget> (дата звернення: 18.03.2024).

16. Державна служба статистики України. Індекси споживчих цін на товари та послуги (до відповідного місяця попереднього року). URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ct/isc/isc_u/arh_iscpm_u.html (дата звернення: 11.03.2024).

17. Державний центр зайнятості. Попит та пропозиція на зареєстрованому ринку праці у 2023 році. URL: https://www.dcz.gov.ua/sites/default/files/infocfiles/popyt_i_propozyciya_na_rynku_praci_12_2023.pdf (дата звернення: 11.03.2024).

18. Державна служба статистики України. Фінансові результати до оподаткування великих та середніх підприємств за видами економічної діяльності за січень-вересень 2023 року. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/fin/fin_new/fr_0923_ue.xlsx (дата звернення: 21.03.2024).

References

1. Havrylenko, N., Hryshchenko, O., & Kozitska, N. (2020). Osnovni problemy funktsionuvannia systemy zbalansovanykh pokaznykiv u stratehichnomu kontrolinhu [The main problems of functioning of the system of balanced indicators in strategic controlling]. *Ekonomika. Finansy. Pravo – Economy. Finances. Right*, 5, 13-20. DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2020.5.2> [in Ukrainian].

2. Havrylenko, N.V. (2013). Prohnozuvannia rozvytku rehioniv na pidstavi bahatofaktornykh modelei [Forecasting the development of regions based on multifactorial models]. *Ekonomika. Finansy. Pravo – Economy. Finances. Right*, 12 (1), 19-22 [in Ukrainian].

3. Havrylenko, N.V. (2023). Zahalni tendentsii rozvytku vitchyznianoho biznesu v umovakh viiny [General trends in the development of domestic business in the conditions of war]. Proceedings from МІІМ: *I Mizhnarodna naukovo-praktychna internet konferentsiia «Aktualni problemy ta perspektyvy sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehionu v umovakh suchasnykh hlobalnykh vyklykiv» – The First International Scientific and Practical Internet Conference «Actual problems and prospects of socio-economic development of the region in the conditions of modern global challenges»*. (pp. 77-79). Kremenchuk: Prydniprovskiy in-t MAUP [in Ukrainian].

4. Koshutskyi, A.S., & Havrylenko, N.V. (2023). Aktualni problemy realizatsii ekonomichnykh prav liudyny v umovakh viiny [Actual problems of the realization of economic human rights in the conditions of war]. Proceedings from МІІМР: *Vseukrainska naukovo-praktychna konferentsiia «Zakhyst prav liudyny na universalnomu ta rehionalnomu rivniakh» – All-Ukrainian scientific and practical conference «Protection of human rights at the universal and regional levels»*. (pp. 309-312). Dnipro: UMSF [in Ukrainian].

5. Havrylenko, N. (2023). Liquidation of destroyed assets in war conditions. IV International Scientific and Theoretical Conf. Seydney «Current issues of science,

prospects and challenges». (pp. 25-27). Seydney : Collection of Scientific Papers «SCIENTIA» [in English].

6. Havrylenko, N., Hryshchenko, O., & Kozitska, N. (2019). Osoblyvosti zastosuvannya deiakykh finansovykh instrumentiv dlia pidvyshchennia yakosti zhyttia naselennia [Peculiarities of using some financial instruments to improve the quality of life of the population]. *Improving the Life Quality: View of Scientists. Improving the Life Quality: View of Scientists*. Volume of Scientific Papers. The Academy of Management and Administration in Opole. P. 189-199 [in Ukrainian].

7. Martynovych, N., Yemchenko, I., & Kulinich, T. (2023). From the territory of recovery to sustainable development: a methodological concept of effective socio-economic development of Ukraine after the war development. *Problems of Sustainable Development*, 18 (2), 13-25. DOI: <https://doi.org/10.35784/preko.3923> [in English].

8. Martynovych, N., Boichenko, E., Vivchar, O., Myskova, N., Popovych, O., & Kasianenko, O. (2019). Formation of Educational Level of the Population of Ukraine in the Conditions of Formation of Information Society. *International Journal of Engineering and Advanced Technology (IJEAT)*, 9, 1, 6406–6410. DOI: <https://doi.org/10.35940/ijeat.A2205.109119> [in English].

9. Nestorenko, T., Tokarenko, O., & Kolmakova, O. (2021). Entrepreneurship in Eastern Ukraine: development in the context of armed conflict and the Covid-19 pandemic. *International Relations 2021: Current issues of world economy and politics*. Proceedings of scientific works from the 22nd International Scientific Conference, Bratislava, 510-517 [in English].

10. Peliova, J., Nestorenko, T., Kovachov, S., Suchikova, Y., & Nestorenko, O. (2023). Adapting to adversity: a case study of asyn chronous learning implementation in a relocated university amidst war. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach*, 6, 119-132. DOI: 10.54264/0067 [in English].

11. Zahalna suma priamykh zbytkiv, zavdana infrastrukturi Ukrainy cherez viinu, siahaie \$151,2 mlrd [The total amount of direct damage caused to the infrastructure of Ukraine due to the war reaches \$151.2 billion]. *kse.ua*. Retrieved from: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-syagaye-151-2-mlrd-otsinka-standom-na-1-veresnya-2023-roku/> [in Ukrainian].

12. Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3). The World Bank. *documents1.worldbank.org*. Retrieved from: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/pdf/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a.pdf> [in English].

13. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Natsionalni rakhunky (VVP) [State Statistics Service of Ukraine. National accounts (GDP)]. *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from: https://ukrstat.gov.ua/imf/arhiv/nr/nr_u.htm [in Ukrainian].

14. Antezza A., Bushnell K., Frank A. Ukraine Support Tracker Data. The Kiel Institute for the World Economy. *ifw-kiel.de*. Retrieved from: <https://www.ifw-kiel.de/publications/ukraine-support-tracker-data-20758/> [in English].

15. Ministerstvo finansiv Ukrainy. Derzhavnyi biudzheth po rokakh [Ministry of Finance of Ukraine. State budget by year]. *mof.gov.ua*. Retrieved

from: <https://mof.gov.ua/uk/state-budget> [in Ukrainian].

16. Indeksy spozhyvchych tsin na tovary ta posluhy (do vidpovidnoho misiatsia poperednoho roku) [Consumer price indices for goods and services (up to the corresponding month of the previous year)]. *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ct/isc/isc_u/arh_iscpm_u.html [in Ukrainian].

17. Popyt ta propozytsiia na zareiestrovanomu rynku pratsi u 2023 rotsi [Demand and supply on the registered labor market in 2023]. *dcz.gov.ua*. Retrieved from: https://www.dcz.gov.ua/sites/default/files/infocfiles/popyt_i_propozyciya_na_rynku_praci_12_2023.pdf [in Ukrainian].

18. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Finansovi rezultaty do opodatkovannia velykykh ta serednikh pidpriemstv za vydamy ekonomichnoi diialnosti za sichen-veresen 2023 roku [State Statistics Service of Ukraine. Financial results before taxation of large and medium-sized enterprises by type of economic activity for January-September 2023]. *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/fin/fin_new/fr_0923_ue.xlsx [in Ukrainian].

Відомості про авторів

ГАВРИЛЕНКО Наталія Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, обліку та підприємництва, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова (54025, м. Миколаїв, проспект Героїв Сталінграду, 9, e-mail: nataliia.havrylenko@nuos.edu.ua).

КОВЕРНИЙ Олександр Євгенійович – студент інженерно-економічного факультету, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова (54025, м. Миколаїв, проспект Героїв Сталінграду, 9, e-mail: mobissoc@gmail.com).

HAVRILENKO Nataliia – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Economics, Accounting and Entrepreneurship, Admiral Makarov National University of Shipbuilding (54025, Mykolaiv, 9, Avenue of the Heroes of Stalingrad, e-mail: nataliia.havrylenko@nuos.edu.ua).

KOVERYNY Oleksandr – Student of the Faculty of Engineering and Economics, Admiral Makarov National University of Shipbuilding (54025, Mykolaiv, 9, Avenue of the Heroes of Stalingrad., e-mail: mobissoc@gmail.com).